

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015

December 2015

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

DİVAN ŞİİRİNDE KARANFİL CLOVE IN DİVAN POETRY

Fatih SONA*

Öz

Çiçek sevgisi Osmanlı Türklerinde yaygın bir hevestir. Bunu onların hayatlarında buluruz. Evinde, bahçesinde şiirlerinde görürüz. Onlar, bütün çiçekleri aşırı bir sevgiyle seviyorlardı ve İslam medeniyeti toplumu içinde bir süsleme unsuru yapmışlardı. Gül, Divan şiirinde en çok kullanılmış olmasına rağmen başka çiçekler de şiirimize konu olmuşlardır. Bu çiçeklerden birisi de karanfildir. Karanfilin kökeni Asya'dır. Karanfil, Anadolu'da Selçuklu taş ve çini işlerinde görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde karanfili süsleyici sanatlarda görmekteyiz. Karanfil, eskiden tıbbî faydası yanında güzel kokusundan dolayı bahçelerde yetiştirmeye çalışılmış, ender bulunan çeşitleri elde edilmiştir. Karanfil, hoş kokusu ve görünüşü ile çok sevilen bir çiçektir. Karanfil belli benzetmelerde Divan şiirinde kullanılmıştır. Karanfilin genel olarak kullanımlarını bu makalede değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Çiçekler, Karanfil.

Abstract

Love for flowers is a common enthusiasm in Ottoman Turks. We find this in their lives. We see this in their home, garden, poetry. They have loved all flowers with great affinity and rendered the flowers as ornament element within the community of Islamic civilization. Although rose is the most commonly used flower in Divan poetry, many other flowers had become subject to our poetry. One of these flowers is clove. Origin of the cloves is Asia. Clove is found on stone and glazed tile works made by Turks and Seljuks through out Anatolia. In Ottoman State era, we have seen clove in ornamenting arts. Clove is attempted to be grown in gardens because of the medical benefits and its nice scent and rare types of the clove were obtained. Clove is a flower loved very much with its beautiful scent and appearance. Clove is used in Divan poetry in certain metaphors. We shall attempt to assess the general uses of clove in this article.

Keywords: Divan Literature, Flowers, Clove.

Giriş

Divan şiirinin işlediği konulardan birisi doğadır. Doğadaki olaylar, unsurlar Divan şiirinde kendisine yer bulur. Bu unsurlardan birisi de çiçeklerdir.

Çiçek sevgisi bütün Osmanlı Türklerinde yaygın bir tutkudur. Bunu onların hayatlarında buluruz. Evinde, bahçesinde, şiirlerinde görürüz. Çiçek bir sevdâ işidir (Gökyay 2002: 55). Çiçeği sadece sanatımızda değil, günlük hayatımızda, edebiyatımızda, folklorumuzda geniş ölçüde görürüz. Türkülerimizde çiçek adları sık sık geçer. Peygamberimizin teri gül kokar. Oyalar ve işlemler birer çiçek bahçesi olarak genç kızlarımızın çeyiz sandıklarında yer alırlar (Demiriz 2004: 6). Bu çiçek ve ağaç sevgisi, toplumumuzda padişahından vezirine, devlet büyüklerine, bilginine, şairine kendi işlerinin yanında bir tutku seviyesine gelmiştir (Gökyay 2002: 30). Onlar, bütün çiçekleri aşırı bir sevgiyle seviyorlardı ve İslam medeniyeti toplumu içinde, mimaride, çinide müstakil olarak alıp bir süsleme unsuru yapmışlardı (Ayverdi 2006: 9).

Divan şairlerinin ilgisini çeken çiçeklerin başında gül gelir. Gülden sonra ise lâle gelmektedir. Sünbül, nergis, yâsemin ve menekşe de sık kullanılan çiçeklerdendir (Bayram 2007: 217).

Bu çiçekler Divan şiirinde en çok kullanılmış olmasına rağmen başka çiçekler de şiirimize konu olmuşlardır. Bu çiçeklerden birisi de karanfildir.

Karanfilin kökeni Asya'dır. Karanfil, Anadolu'daki Türklerde Selçuklu taş ve çini işlerinde görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde karanfili süsleyici sanatlarda görmekteyiz. Kumaşlar ve çinilerde örnekleri görülür. Tahta üzeri işlerde çeşitleri yer almaktadır. Kağıt üzerindeki süslemelerde güzel çeşitleri bulunmaktadır (Ünver 1967: 5-7).

16.yüzyılda Topkapı Sarayı Nakışhanesi Hocası Kara Memi, Kanuni Sultan Süleyman'ın divanının her bir sayfasını güller, karanfil ve lâlelerle süslemiştir (Duran 2001: 362).

1929 senesinde A.Süheyl Ünver, İstanbul hamamları hakkında bir eser yayınlayan H.Glück'e, Viyana Müzesinde "Bunların Türk kumaşı olduğunu nereden anlıyorsunuz?" sorusunu sormuştur. Bunun üzerine H.Glück: "Karanfil ve lâle motiflerinden" cevabını vermiştir (Ünver 1967:5).

Karanfilin nasıl kullanıldığını anlamak için sözlükteki anlamlarına bakmak gerekir.

Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te karanfilin anlamı şöyle verilmektedir: "Karanfil:

* Yrd. Doç. Dr., Karatekin Üniversitesi.

1. Kırmızı, penbe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı süs bitkisi.
2. Bu bitkinin güzel kokulu çiçeği.
3. Mersingillerden, yapraklarını dökmeyen sıcak iklim ağacı.

Bu ağacın bahar olarak kullanılan ve karanfil yağı çıkarılan çivi biçimindeki koyu renkli tanesi." (Ayverdi 2011: 626-7).

Resimli Türkçe Kamus'ta "Karanfil: Baharattan maruf siyah habbe. Kokusu biraz bu baharı andıran maruf güzel çiçek." (Kestelli 2004:236) olarak açıklanır.

Türkçe Bitki Adları Sözlüğü'nde "Kök Karanfil: 15-45cm. yükseklikte, çok yıllık, otsu ve sarı çiçekli bir bitkidir. Kurutulmuş kökleri karanfil kokulu olup çaya koku vermek için kullanılır." (Baytop: 1997: 184) şeklinde anlatılmıştır.

İsmail Parlatır'ın Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nde ise karanfilin anlamı şöyle verilmiştir.

- "1. Hindistan'dan gelen baharat cinsli kuyruklu bir tane
2. Karanfilgillerden kokusu bu bahara benzeyen bir çiçek
3. Gemilerde güverteye oturtulan büyük sandalları ve ağır eşyayı içeri almak için perde ve ile gırandi direkleri arasına gerilen kalın halatlara bağlı palanga düzeni." Parlatır 2006: 845).

Görüldüğü gibi sözlüklere göre karanfil, çiçek ve tohumudur. Bunun yanında gemilerdeki palanga düzeni için de karanfil kelimesi kullanılmıştır.

Karanfil, eskiden tıbbî faydası yanında güzel kokusundan dolayı bahçelerde yetiştirilmeye çalışılmış, ender bulunan çeşitleri elde edilmiştir. Bu karanfil yetiştiricileri arasında amatör ve profesyonel olanları vardır. Pîrî Paşazâde Seyit Cemâlî Bey, sürh, ayva gülü ve gülpenbe ve yek âl isimli karanfilleri elde etmiştir. Bu kişinin yanında 19. yüzyılda karanfil yetiştirmeye merak edenlerden biri de Hekimbaşı Sâlih Efendi'ymiş. "Karanfil alıp hemen burnuna götürülenler karanfilin ne olduğunu bilmeyenlerdir. Karanfil şöyle alıp bakmalıdır" deyip şahadet ve avuç parmaklarının arasıyla karanfilinin alt tarafındaki yeşil kısmın ölçülmesi gerektiğini söylemiş (Polat 2001: 155-6). Bir ara Zaptiye Nâzırı olarak görev yapan Sâlih Efendi'nin huzuruna bir karanfil satıcısını getirirler. Yetiştirdiği karanfilleri ucuz fiyata satmak gerekirken fazlaya satmaktadır. Sâlih Efendi adama dört mecdiye cezası verir "Sana bu cezayı şunun için verdim. İnsan bunca emek yetiştirdiği karanfilini hiç bir mecdiye satar mı?" der (Ünver 1967:8).

Karanfil, hoş kokusu ve görünüşü ile çok sevilen bir çiçektir. Değişik renklerde, katmerli ve yalınkat; kokulu ve kokusuz türleri vardır (Güran 1992: 177). Karanfilin yetiştiği toprak zengin bir toprak olmalıdır. Kışın fazla sulanmamalı, yazın ise bol su verilmelidir. Karanfil yılın birçok ayında açmaktadır (Kenber 1992:124).

Divan şiirindeki beyitlere baktığımızda karanfil ve karanfül kullanımını görmekteyiz. Divanları incelediğimizde Bâkî, Ahmed-i Rıdvân ve Bağdatlı Rûhî'de karanfil redifli gazellere, Bursalı Rahmî de ise karanfil redifli kasideye rastlamaktayız. Bu gazellerin ve kasidenin matlaları şu şekildedir:

Tahtda oturup gül bigi sultân karanfil

Da'vâ-yı hüsün eyledi bürhân karanfil

Ahmed-i Rıdvân Divanı G. 468/1

Aşkunla kılup kâmetini dâl karanfül

Arz itdi sana mûy-ı sefid âl karanfül

Bâkî Divanı G. 284/1

Gülşende geyüp efser-i şâhâne karanfül

Baş egmedi tâc-ı ser-i hâkâna karanfül

Bursalı Rahmî Divanı K.12/1

Ger olmasa hem-reng-i ruh-ı yâr karanfil

Olmaz idi ârâyîş-i gülzâr karanfil

Bağdatlı Rûhî Divanı G.742/1

Sen gonca-lebe olmasa meyyâl karanfül

Etmezdi kadin ey ruhu gül dâl karanfül

Çorlulu Zarîfî Divanı G.205/1

Bu şiirlere baktığımızda Bâkî, Bağdatlı Rûhî ve Çorlulu Zarîfî'nin gazelleri 5 beyitten, Ahmed-i Rıdvân'ın gazeli 7 beyitten, Bursalı Rahmî'nin kasidesi ise 29 beyitten oluşmaktadır.

Karanfilin genel olarak kullanımına bu makalede değerlendirmeye çalışacağız. Karanfil belli benzetmelerde Divan şiirinde kullanılmıştır. Öncelikle o dönemin bazı âdetlerini görmekteyiz. Karanfil, benlik şarabının kokusunu gidermek için ağza alınır. Şairin ağzından hiç düşmez:

Dem-be-dem benlik şarâbı kohusın def itmege
Vasf-ı hâlûñ düşmez ağzumdan karanfüldür baña
Necâti Beg Divanı G. 15-3

Sevgilinin iğneye benzetilen kirpiği, aşğın ipek bir kumaş olarak düşünölen yara dolu gönlüne karanfil nakşını işler. Bu beyitte karanfilin ipek elbiselere nakşedildiğini göröyoruz:¹

Sûzen-i müjgânı geçdükçe dil-i pür-dâgdan
Sanuram işler harîr üzre karanfül nakşını
Nev'î Divanı G.465/4

Meşhûrî, kendi şiirini o kadar güzel görmektedir ki renkli karanfiller gibi başının üstünde taşınmasını istemektedir. Bu beyitte karanfilin baş üzerinde taşındığını görmekteyiz:

Ehl-i diller başına taksın yine Meşhûriyâ
Oldu bu nazmın dahi rengîn karanfiller gibi
Meşhûrî Dîvânı G.119/5

Revânî'ye göre sevgili tûlbendini karanfiller ile süslese can gülşeninde çeşitli güller açılır. Sevgilinin başında karanfillerin takıldığını bu beyitte görmekteyiz:

Gülşen-i cânda Revânî nice güller açılır
Yâr dülbendini zeyn itse karanfüller ile
Revânî Divanı G.348/5

Emrî, şem'î ve pervâneyi kişileştirmiştir. Pervânenin cânına ateş düşmüştür. Bunun yanında mum, takkesinin üzerinde altın karanfil takarmış. Bu beyitte şem' sevgili, pervâne de âşık olarak düşünölmüştür:

Od düşer pervânenün cânına meclisde çü şem'
Tâs-ı tâkya üstine altın karanfül takınur
Emrî Divanı G.123/4

Sâkînin yanağı kızıl güller ile açılmıştır. O âşıkları bülbüller ile söyleştirir. Âşıklar, şarap kadehini taze karanfiller ile birlikte içip, kendinden geçercesine sarhoş olurlar. Bu beyitte şarap kadehi ile karanfilin birlikte içildiğini görmekteyiz:

Ruh-ı sâkî yine açıldı kızıl güller ile
İster ol kim bizi söyleşdüre bülbüller ile
İçelüm câm-ı meyi tâze karanfüller ile
Mest-i lâ-ya'kıl olalum yakalar çâk idelüm
Revânî Divanı Murabba 1/ VI

Şeref Hanım, içi yanan bir âşık gibidir. O eğer bir âh ederse gül bahçesi yanar. Sünbül, karanfil, gül ve lâle kalmaz, yanarlar. Karanfilin diğerk çiçeklerle beraber açmasını bu beyitte görmekteyiz:

Ne sünbül ü ne karanfül kalur ne lâle ne gül
İderse âhım eser gülşeniñ olur süzân
Şeref Hanım Dîvânı K.21/13

Karanfilin genel kullanımının yanına çeşitli benzetmelerle Divan şiirinde yer aldığını görmekteyiz. Bu benzetmeler şunlardır:

1. Karanfilin Vücut Uzuvarına Benzerliği

Karanfil, insan bedenindeki hâle (bene), yüze, yanağa, saça ve çeneye benzetilmektedir.

1.a. Karanfil ve Hâl İlişkisi

Hâl, vücutta husule gelen ben, noktadır. Nedim, sevgilinin saçının güzellik bahçesinde sünbül; fitne yapan benlerinin ise karanfil olduğu dile getirmektedir:

Ey turra bâg-ı hüsnüde sünbül müsün nesin
Ey hâl-ı fitne yohsa karanfül müsün nesin
Nedim Divanı G.74/1

Şeyhî'ye göre sevgilinin beyaz yüzündeki benler, karanfiller gibidir. Şair, bilmezlikten gelerek benlerin karanfile benzediğini söylemektedir:

Her kim yüzünde benlerin görmüş degül bilmez nedür
Kâfûr ârız üzre ol hâl-i karanfül nicedür
Şeyhî Divanı G.35/2

¹ Bu beyit Nedim'in meşhur bir beytini bize düşündürmektedir. Nedim, sevgilisinin gül desenli ipek kumaştan elbise giydiğini ama ipekli kumaşın gülündeki dikenin gölgesinin onu inciteceğinden korkmaktadır:

Güllü dibâ giydin ammâ korkarım âzâr eder
Nazenînim sâye-i hâr-ı gül-i dibâ seni
Nedim Divanı G.154/3

Emrî'ye göre fidan gibi güzel boylunun sevgilinin yanakları iki gül gibidir. Onun benleri ise kararmış bir karanfildir:

O ruhlar bir nihâl üzre açılmış iki ak güldür
Bu hâl-i mûy-dârun hod kararmış bir karanfüldür

Emrî Divanı G.159/1

Mürekkepci Enverî'ye göre sevgilinin saçı sünbül, yüzündeki ben ise karanfil gibidir:

Zülfün misâli sünbül hâlün gibi karanfül
Dir Enverî eyâ gül Hindûstan'da bitmez

Mürekkepci Enverî Dîvânı G.105/5

Mürekkepci Enverî, sevgilinin karanfil gibi olan benleriyle onun sünbüllerini gözlemektedir. Şair, bundan sonra hâceye seslenerek baharın kıymetini attâr olmayanın bilmeyeceğini söylemektedir:

Karanfül benlerünle Enverî sünbüllerün gözler
Bahârun kıymetin iy hâce attâr olmayan bilmez

Mürekkepci Enverî Dîvânı G.112/5

Ahmed-i Dâ'î, sevgilinin yüzündeki benleri yüz bin karanfil tanesine benzetmektedir. Bu benler beyaz yanağından ayrı düşmektedir:

Yüzünde benlerün yüz biñ karanfül dâneler benzer
Düşüpdür ârız-ı kâfûr için fülfulden ayruksı

Ahmed-i Dâ'î Divanı 181/2

1.b. Karanfil ve Zülf İlişkisi

Zülf, sevgilinin yüzün iki tarafına sarkan saçlarıdır. Âşığı etkileyen unsurlardan birisidir. Şeyh Gâlib, sevgilinin zülfünü sünbüle benzetmektedir. Ayrıca zülf, al tülbentte bir deste karanfil gibidir:

Yeni baş gösterip oynakladı sünbüldür zülf
Al dülbendde bir deste karanfüldür zülf

Şeyh Gâlib Divanı G.161/1

Me'âlî'ye göre sevgilinin misk kokan saç, Hint sünbülü, şebboy ve karanfil gibidir. Şair, soru sorarak sevgilinin saçını bu çiçeklere benzetmiştir:

Sümbül-i Hindî midür bu yâ aceb şeb-bûy mı
Yâ karanfil midürür yâ zülf-i misk-âsâ-yi dost

Me'âlî Dîvânı G.274/4

1.c. Karanfil ve Yüz İlişkisi

Necâti Bey'e göre sevgili güzelliğin gülşenidir. Onun yanağı gül, zülfü sünbül, yüzü ise karanfil gibidir:

Ârız u ruhsâr u zülfün ey letâfet gülşeni
Biri gül biri karanfül biri sünbüldür baña

Necâti Beg Divanı G.15-6

Leylâ Hanım'a göre sevgilinin yanağı lâleye güle ve karanfile benzemektedir. Sözün özü bunların her birisi insana zevk verir. Bu beyitte karanfilin sevgilinin yanağına benzetilmesinin yanında lâle ve gülle birlikte kullanımını da görmekteyiz:

Ruh-ı dildâra beñzer lâleler güller karanfüller
Muhassal her biri bir zevk bahş itmez mi insâna

Leylâ Hanım Divanı K.4/4

1.d. Karanfil ve Çene Benzerliği

Mezâkî'ye göre mahcup olan sevgiliye baksa onun yüzü gül gibidir. Yine dilberin çenesinin çukuru ise karanfil gösterir:

Dil-ber-i mahcûba baksañ ârızı gül gösterür
Hey'et-i çâh-ı zenehdâmı karanfül gösterür

Mezâkî Divanı G.141/1

1.e. Karanfil ve Gözlerle İlişkisi

Zâtî'ye göre sevgilinin belâli bakışlarına kanmış gözleri baş testisindeki iki taze karanfildir. Şairin burada gözleri karanfillere benzettiğini görmekteyiz:

Manzar-ı kasr-ı belâya kanmış iki gözlerüm
Bu sifâl-i serde iki ter karanfüldür bana

Zâtî Divanı G.41/3

2. Yara Benzerliği

Karanfil, vücuttaki yaralara benzetilmektedir. Yahyâ Bey'e göre âhının dumanı başındaki taze sünbül gibidir. Yaraları ise katmer karanfil gibidir:

Âhumun dûdı başumda tâze sünbüldür bana
Dâğum üzre dâğlar katmer karanfüldür bana

Yahyâ Bey Divanı G.13/1

Mezâkî'nin göğsü öyle parça parça olmuştur ki bazen karanfil bazen sünbül gibi olmuştur:
Şerhalar çekdüm Mezâkî dağları yakdum aña
Yâra sînem geh karanfûl gâh sünbül gösterür

Mezâkî Divanı G.141/5

Nev'î'nin başında iyileşmedik yaralar oluşmuştur. Bu yaraları gören kişiler, bir testi içinde kırılmış karanfiller olduğunu zanneder:

Gören her tâze dâğum oñmaduk başumda ey Nev'î
Sanur bitmiş şikeste bir sifâl içre karanfüller

Nev'î Divanı G. 80/5

Sevgilinin ok yaraları kırmızı gül, sîne ise gül bahçesi olmuştur. Siyah yaralar ise karanfile benzemiştir:

Her zahm-ı tîri kırmızı gül sîne gülsitân
Dâğ-ı siyâh beñzedi yir yir karanfüle

Ravzî Divanı G.517/3

Bâkî'ye göre sevgilinin acımasızca attığı taşla başında açılan kanlı yarası, sarığının kenarındaki renkli bir karanfildir:

Seng-i bî-dâduñla serde zahm-ı hûnînum ki var
Gûşe-i destârda rengîn karanfüldür baña

Bâkî Divanı G.12/3

Bağdatlı Rûhî'nin göğsündeki yaralar hesaplanmaya çalışılsa bin tane karanfil olduğu görülür. Şairin göğsündeki yaralar karanfiller gibi olmuştur:

Şevkile eger sînedeki dâğlarumdan
Fî'l-cümle hesâb eylese bin var karanfil

Bağdatlı Rûhî Divanı G.742/3

3. Karanfil ve Şahıslarla İlişkisi

Karanfil, âşığa, sevgiliye, geline, çocuğa, şairlerin kendine ve bazı hükümdarlara benzetilmiştir.

3.a. Karanfil ve Âşık Benzerliği

Karanfil sevgilinin kaşını mihrap edinip bazen rûkû bazen de kıyâm etmektedir. Karanfil bu beyitte kişileştirilip âşık suretine girmiştir:

Mihrâb idinmiş ol sanemün kaşı tâkını
Gâhî rûkû ider o karanfûl gehî kıyâm

Yahyâ Bey Divanı G.252/ 3

Bursalı Rahmî'ye göre karanfil gülen bir goncaya yani sevgiliye tutulmuş bir âşık gibidir. Onun sînesi yaralardan kat kat olmuştur:

Dâğ üstine dâğ urdı yakup sîne kat kat
Âşık gibi bir gonca-i handâna karanfûl

Bursalı Rahmî Divanı K.12/2

Şeref Hanım karanfili âşık olarak tasvir etmiştir. Ona göre karanfil, yasemine âşık olup göğsünü parçalamıştır. Güzel istemede kendi iradesi dışına çıkmıştır:

Karanfûl yâsemen aşkıyla sîne çâk çâk itdi
Ya her dem tâzeyeye meyl itmede bî-ihtiyâr oldı

Şeref Hanım Divanı K. 22/14

İsmâil Hikmetî'ye göre karanfil sevgilinin aşkından sinesini parça parça etmiştir. Burada karanfili bir âşık gibi görmekteyiz. Karanfilin yanında çiğdem gözyaşlarını akıtmakta, çiçekler savgilinin hasretiyle yapraklarını dökmekte, süsen hançerlere düşüp helak olmaktadır. Bunun yanında yine de sevgili gelmemiştir:

Gam-ı aşkıñla gülşende karanfil sîne çâk oldu
Akıtdı çiğdem eşkin fül sarardı derdnâk oldu
Çiçekler hasretiñle dökdü bergin zîr-i hâk oldu
Fîrâkıñla düşüp hançerlere süsen helâk oldu
O serv-i nahl-i bâğ-ı dilsitânım gelmedi gitdi

İsmail Hikmetî Divanı 582/2

3.b. Karanfil ve Gelin Benzerliği

Nev'î'ye göre karanfil yeni gelin gibidir. Güzellik şâhı için süslenip başına gümüş teller takınır: Zeyn idüp kendin gümüş teller takınmış başına

Nev-arûs olmuş karanfûl sen şeh-i hûbân için
Nev'î Divanı Terk.II-1/3

3.c. Karanfil ve Çocuk Benzerliği

Bursalı Rahmî'ye göre karanfil bahçede gürültülü bir biçimde bir çöpe kâse dizip oyun oynamaktadır. Burada karanfilin kişileştirildiğini sanki bir çocuğa benzetildiğini görmekteyiz:

Bir çûba niçe kâse dizüp bâziçe eyler
Hengâme kurup geldi gülistâna karanfûl

Bursalı Rahmî Divanı K.12/12

3.d. Karanfil ve Abdal İlişkisi

Abdal, kalender meşreb ve derviş adamdır. Karanfil, yasemini başında yarasına pamuk edinip, sevgilinin aşkında baş açık abdal gibidir. Bâkî'nin bu beytinde yaseminler beyaz renkleriyle pamuğu andırmakta; karanfil ise başı yaralı bir abdal olarak tasavvur edilmektedir:

Farkında kılup yâsemeni dâğına penbe
İşkuñda geçer baş açuk abdâl karanfûl

Bâkî Divanı G. 284/2

Çorlulu Zarîfî'ye göre karanfil, sevgilinin aşkıyla abdal olup kendi bedenini kalender gibi parça parça etmiştir:

Kılmazdı tenin cism-i kalender gibi sad-çâk
İşkunla eger olmasa âbdâl karanfûl

Çorlulu Zarîfî Divanı G.205/3

3.e. Karanfil ve Şâir İlişkisi

Şâirler, şüirlerinde kendi isimlerinin yanında karanfili kullanmışlardır. Karanfil, bazen şişe bazen eski bir testi ile keyif içinde yaşamaktadır. O, Divan Edebiyatı'nın büyük şâiri Bâkî gibi içkiye, işrete meyillidir. Burada Bâkî'nin karanfili kendisine benzettiğini görmekteyiz:

Geh şişe gehî kühne-sifâl ile kılur ayş
Bâkî-veş olup işrete meyyâl karanfûl

Bâkî Divanı G. 284/5

Karanfil sevgilinin karşısına Bağdatlı Rûhî gibi âşık olarak dikilmiştir. Karanfil burada âşık olarak görünmektedir. Ayrıca şâir, karanfili kendisiyle kıyaslamaktadır:

Turmaz idi Rûhî gibi karşıda dikilüp
Olmasa eger âşık-ı dîdâr karanfil

Bağdatlı Rûhî Divanı G.742/5

Bursalı Rahmî'ye göre karanfil, Sultan Süleyman Hân'a el açan bir şâir olarak düşünülmüştür. O da şâir gibi devrin sultanından yardım beklemektedir:

Hâkân-ı cihân Hazret-i Sultân Süleymân
El açdı gelüp cerre o sultâna karanfûl

Bursalı Rahmî Divanı K.12/16

Zarîfî, meclise şişe ile varmıştır. Zira orada sohbe meylli olan karanfil vardır. Onunla muhabbet edecektir. Karanfil bu beyitte şâirle sohbet edecek bir kişi olarak düşünülmüştür:

Varmazdı gehî şişe ile bezme Zarîfî
Olmasa eger sohbe meyyâl karanfûl

Çorlulu Zarîfî Divanı G.205/ 5

3.f. Karanfil ve Özel Şahıslarla İlişkisi

Bursalı Rahmî'ye göre İran hükümdarlarından olan Dârâ zümrüt tahta oturduğu gibi karanfil de çemen mülküne oturup oraya hükmetmektedir. Bu beyitte karanfil bir hükümdar gibi düşünülmüştür.

Evreng-i zebercedde yine niteki Dârâ
Hükm itdi çemen mülkine mîrâne karanfûl

Bursalı Rahmî Divanı K.12/8

Bursalı Rahmî'ye göre karanfilin her bir yaprağı yeşil kanlı bir hançere benzemektedir. O sanki İranlı Sam'ın babası olan Nerîman'a dönmüştür:

Her bergi yeşil kanlu birer hançere benzer
Takup biline döndi Nerîmâna karanfûl

Bursalı Rahmî Divanı K.12/9

3.g. Karanfil ve Tellal Benzerliği

Ahmed-i Rıdvân'a göre sevgilinin sünbüllerini gösteren nesîm rüzgarına karanfil, her zaman tellallık etmektedir. Burada karanfil ile tellal arasında bir benzerlik kurulmuştur:

Sünbüllerini gösteren ol bād-ı nesîme
Dellâlluk eyler ana her ân karanfil

3.h. Karanfil ve Sevgili Benzerliği

Bursalı Rahmî'ye göre karanfil, gül renkli frengiler ile cilve edermiş. O sanki bir gönül çalan bir sevgili, güzel gibidir:

Gülgünü firengiler ile cilveler eyler
Dil-ber gibi boyınca girüp kana karanfül

Bursalı Rahmî K.12/3

Bunlardan başka Nev'î-zâde Atâyî'ye göre bahar sevgilinin saçını süsleyen kadın gibidir. Karanfil yaprakları ise onun saçını tarayan tarak gibidir:

Zülf-i niğâra var ise meşşâdadur bahâr
Bir la'l şâne eyledi berg-i karanfili

Nev'î-zâde Atâyî Divanı G. 268/3

Bâkî'ye göre karanfil lâle gibi uçma arzusu ile kanat açan bir kuş gibidir. Bu beyitte karanfilin bir kuş gibi betimlendiğini görmekteyiz:

Maksûdı bu kim lâle-sıfat göstere pervâz
Ruhsârı hevâsında açar bâl karanfül

Bâkî Divanı G. 284/4

Divan şiirinde karanfille ilgili şiirler bu beyitlerle sınırlı değildir. Bu beyitler gibi yüzlerce beyit vardır. Ancak bu beyitler konunun açıklamasına yeterli gelecektir.

SONUÇ

Divan şiirinde karanfilin başın üzerine takıldığını, ağızda kokuyu gidermek için yenildiğini ve elbiselere nakş edildiğini görmekteyiz. Bunların yanında karanfil kırmızı renginden dolayı yaraya benzetilmiştir. Şairler kendileri ile karanfili kıyaslamışlar, âşığa, geline, abdala, çocuğa, sevgiliye, tellala benzetmişlerdir. Karanfil, vücut uzuvlarından bene, zülfe, yüze, çeneye ve göze benzetilmiştir. Ayrıca tarak ve kuş olarak tasvir edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AK, Coşkun (2001). Bağdatlı Rûhî Divanı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yay.
AMBROS, Edith (1982). Candid Penstrokes The Lyrics of Meâlî, an Ottoman Poet of the 16 th. Century, Berlin.
ARSLAN, Mehmet (2013). Leylâ Hanım Divanı, İstanbul: Kitabevi Yay.
ARSLAN, Mehmet (2002). Şeref Hanım Divanı, İstanbul: Kitabevi Yay.
AVŞAR, Ziya (2000). Revânî Divanı, Niğde : Altınsoy Yay.
AYDEMİR, Yaşar-ÇELTİK, Halil (2009). Meşhûrî Divanı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
AYDEMİR, Yaşar (2007). Ravzî Divanı, Ankara: Birleşik Kitabevi Yay.
AYVERDİ, İlhan (2011). Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, İstanbul.
AYVERDİ, Ekrem Hakkı (2006). "18. Asırda Lâle" (Nşr. M.Uğur DERMAN), Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
BAYRAM, Yavuz (2007). "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler" Turkish Studies, Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II, Volume 2/4, s.209-219.
BAYTOP, Turhan (1997). Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Ankara: TDK. Yay.
ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1977). Yahyâ Bey Divanı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
ÇELTİK, Halil (2011). Ahmed-i Rıdvân Divanı, Ankara: Bizim Büro Yay.
DEMİRİZ, Yıldız (2004). Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler, İstanbul: Yorum Sanat Yay.
DURAN, Gülnur (2001). "Kara Memî", TDVİA, C.24, Ankara, s.362-3.
ERDOĞAN, Mustafa (2011). Bursalı Rahmî ve Divanı, İstanbul: Dergah Yay.
GÖKYAY, Orhan Şaik (2002). "Bağçeler" Seçme Makaleler 3, Güçlük Nerede, İstanbul: İletişim Yay.,s. 11-32.
GÖKYAY, Orhan Şaik (2002). "Divan Edebiyatında Çiçekler I-II-II" Seçme Makaleler 3, Güçlük Nerede, İstanbul: İletişim Yay., s.55-110.
GÜRAN, Mustafa (1992). Salon-Sera ve Park-Bahçe Süs Bitkileri, Ankara: Eroğlu Matbaacılık.
İSEN, Mustafa- KURNAZ, Cemal (1990). Şeyhî Divanı, Ankara : Akçağ Yay.
KALKIŞIM, Muhsin (1994). Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yay.
KARAKÖSE, Saadet (1994). Nev'î-zâde Atâyî Divanı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. e-kitap.
KENBER, Lütfi Arif (1992). Süs ve Salon Bitkileri, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
KESTELLİ, Raif Necdet (2004). Resimli Türkçe Kamus, (Haz. Recep TOPARLI vd.) Ankara: TDK Yay.
KURNAZ, Cemal-TATÇI, Mustafa (2001). Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı. Ankara: MEB Yay.
KÜÇÜK, Sabahattin (1994). Bâkî Divanı, Ankara:TDK.Yay.
MACİT, Muhsin (1997). Nedim Divanı, Ankara: Akçağ Yay.
MERMER, Ahmet (1991). Mezâkî Divanı, Ankara: AKM. Yay.
ONAY, Ahmet Talat (2000). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, (Haz. Cemal KURNAZ), Ankara: Akçağ Yay.
ÖZMEN, Mehmet (2001). Ahmed-i Dâ'î Divanı, Ankara: TDK Yay.
PARLATIR, İsmail (2006). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yayınevi.
POLAT, Nazım Hikmet (2001). "Millî Çiçeklerimizden Karanfil", Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine, Cevat Rüştü'den bir Göldeste, İstanbul: Kitabevi Yay., s.153-9.
SARAÇ, M.A.Yekta (2002). Emrî Divanı, İstanbul : Eren Yay.
SEFERCİOĞLU, M.Nejat (2001) Nev'î Divanının Tahlili, Ankara: Akçağ Yay.
SONA, Fatih (2012). İsmâil Hikmeti ve Divanı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
TANYERİ, M.Ali-TULUM, Mertol (1977). Nev'î Divanı, İstanbul :İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
TARLAN, Ali Nihat (1997). Necati Beg Divanı, İstanbul: MEB. Yay.
TARLAN, Ali Nihat (1967). Zatî Divanı, Gazeller Kısmı I. Cilt, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
TAŞKIN, Gülşah (2009). Çorlulu Zarîfî Divanı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

ÜNVER, A.Süheyl (1966). "Çiçek Tarihimizde Türk Karanfilleri", Türkiye Etnografya Dergisi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, S.9, s.5-12.

EKLER : Çeşitli Karanfil Resimleri ve Nuruosmaniye Kütüphanesi 3873 nolu Muhibbi Divanı v.273.

صفا و دل تشویق پنداریم	اول سبب آن ای هم فکله پنداریم
عشق چون در لاله بر کوه سریش	اول که صرف اولیه کله پنداریم
ز طریقی تو بیندیم سبب سبب	کوزایشن باغی روان قدم اول سبب
عشقی سالی دردی غمزه از غم سبب	بغری غمزه بودی سبب سبب
سرخ طبع ای عشق غمزه سبب	سرخ طبعی عشق اولوب غمزه سبب
چونکه در دلدی عشق غمزه سبب	حاشا عشق غمزه سبب

بسمه ناز غمزه سبب	چله و کم در اول غمزه سبب
از کلی طبع نکال کوردم غمزه سبب	انده ای امر ترا غمزه سبب
اکت غمزه سبب	جمع ایون تر غمزه سبب

سال و ماه و وقت صورت بکاریم	یک سال بدین مودم در اول سبب
ای محبتی ال شکر سپرد در اول سبب	مگر ایتم ایش اول سبب

دلم ای سبب	یونک کون کون عشق ای سبب
ای سبب	وارو طبع ای سبب
ای سبب	یونک کون کون عشق ای سبب
ای سبب	ترجمه ای سبب
ای سبب	کور و صبح ای سبب

کسی خلعت غمزه سبب	کسی اویش در نفس غمزه سبب
کسی نیاید بر سبب	کسی سبب ای سبب